

KERSTEN LEHISMETS

Verbit ja väylät

1. Johdanto

Artikkelini tutkimuskohteena ovat suomen väylää ilmaisevat bipoositiot *yli*, *läpi* ja *pitkin* sekä niiden yhteydessä esiintyvät verbit. Käsitteellä **väylä** tarkoitetaan lokaatioiden katkeamatonta ketjua, jonka muuttuja läpäisee ajassa sijaitsemalla peräkkäisinä hetkinä peräkkäisissä paikoissa (Cuyckens 1995, 188). **Bipoisitiolla** tarkoitetaan adpositioita, joita voi käyttää sekä pre- että postpositiona¹ (Hagège 2010) ja joiden joukkoon kuuluvat myös *yli*, *läpi* ja *pitkin*.

Tämän kirjoituksen tavoitteena on selvittää, millaisia verbejä esiintyy väyläadpositioita sisältävissä lauseissa. Koska tällaisilla lauseilla kuvataan perustapauksessa spatiaalista liikettä, niissä käytetäänkin enimmäkseen liikeverbejä (Jaakola 1997, 139). Kuitenkin myös staattista tilaa ilmaisevat verbit ovat väyläadpositioiden yhteydessä mahdollisia, jolloin syntyy mielenkiintoinen tutkimuskysymys: miten staattista tilaa ilmaisevat verbit sopivat yhteen dynaamisista asiantilaa kuvaavien väyläadpositioiden kanssa? Lauseessa siis yhdistyvät dynaamisuus ja staattisuus. Yhtenä erona liike- ja staattisten verbien avulla tehtävässä liikkeen kuvauksessa on se, että tosin kuin liikeverbeillä, staattisilla verbeillä kuvattu liike ei voi olla aitoa vaan se on aina **fiktiivistä** (Talmy 2000, 99–125) tai toisin termein **subjektiivista** (Langacker 1987, 1991). Fiktiivisellä tai subjektiivisella liikkeellä tarkoitetaan staattisen tilanteen kuvaamista dynaamisilla elementeillä kuten esimerkiksi väylää kuvaavilla adpositioilla, liikeverbeillä ja suuntasijoilla. Esimerkkinä on lause *Maantie kulkee etelästä pohjoiseen*.

1 Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole erotettu saman adposition pre- ja postpositiokäyttöjä toisistaan.

Bipositiot ovat osoittautuneet fennistiikassa mielenkiintoiseksi ja antoisaksi tutkimusaiheeksi². On todettu, että väyläadpositiolauseissa esiintyy enimmäkseen liikeverbejä (Jaakola 1997, 139), mutta perusteellista aineistopohjaista tutkimusta aiheesta ei ole tehty. Tämä kirjoitus pyrkiiikin valottamaan verbien käyttöä väyläadpositiorakenteissa analysoimalla todellista kielenkäyttöä (aineistosta tarkemmin luvussa 2).

Väyläadpositiolauseissa esiintyvien verbien tarkastelua varten tarvitaan verbien luokittelumallia. Verbien luokittelukriteerejä on monenlaisia, ja se, mihin tiettyyn tarkoitukseen sovellettava valinta perustuu, riippuu tutkimuksen tavoitteista. Tässä työssä on käytetty luokittelun perustana Pajusen (2001) esittämää verbien semanttisiin piirteisiin keskittyvää jaottelua. Verbityypit voidaan jakaa semanttisiksi asiaintilatyypeiksi eli verbaalityypeiksi, joita ovat ensi sijassa 1) tilat ja 2) teot ja tapahtumat. Tilaa leksikalisoivat esimerkiksi verbit *asua* ja *elää*. Teot ja tapahtumat eroavat toisistaan siinä, että teot ovat elollisen olennon aiheuttamia siirtymisiä yhdestä tilasta toiseen. Esimerkkejä tekoa kuvaavista verbeistä ovat *kaataa* tai *valmistaa*. Tapahtumat ovat yhtä lailla siirtymisiä, mutta sellaisia, joilla ei ole aiheuttajaa tai joissa aiheuttajaa ei ainakaan ole pantu ilmi. Esimerkkejä tapahtumia kuvaavista verbeistä ovat *syntyä* ja *kuolla*. Erillisenä semanttisena tyyppinä Pajunen (mts. 52) mainitsee liikkeen. Sitä voidaan pitää kolmantena tilanneytyyppinä, ja sitä havainnollistavina esimerkkeinä Pajusella ovat verbit *kävellä* ja *pudota*. Tiloja, tekoja, tapahtumia sekä liikettä kuvaavat verbit kuuluvat Pajusen luokituksessa primääri-A-ryhmään³. Teot, tapahtumat ja liikkeet ovat prosesseja, jotka ovat rakenteellisesti samankaltaisia. Ne voidaan edelleen jakaa aktiviteetteihin, suorituksiin ja saavutuksiin. (Pajunen 2001, 51–52.) Primääri-B-ryhmään sijoittuvat verbit taas jaetaan semanttisin perustein psykologisiksi, perkeptiivisiksi ja puheaktiverbeiksi. B-ryhmän verbien osuus tämän työn aineistossa oli melko pieni: ne muodostavat ainoastaan 5 % kaikista esiintymistä (aineistosta tarkemmin ks. luku 2). Siksi rajaan tutkimuksen koskemaan primääri-A-ryhmän verbejä.

Väyläadpositiorakenteissa käytettyjen verbien kuvauksen tukena käytän tutkimusta suomen väyläadpositiorakenteiden ilmaisemista väylätyypeistä (Huumo 2010), jota on hiljattain hyödynnetty muuallakin (Huumo & Lehismets, 2011; Lehismets, tulossa (a, b)). Tyypittely pohjautuu Alhoniemen (1978) tutkimukseen, joka on alun perin tarkoitettu suomen terminatiivirakenteiden kuvaukseen. Käyn tässä lyhyesti läpi väylätyypittelyn pääkohdat.

Systeemissä erotetaan neljä eri väylätyyppiä, joista yhdessä kuvataan aitoa liikettä ja kolmessa fiktiivistä liikettä (esimerkkeinä kustakin tyyppistä ovat lauseet 1a–d).

2 Suomen väyläadpositioita on käsitelty mm. seuraavissa tutkimuksissa: Sadeniemi (1960), Leino (1993), Salmi (1994), Jaakola (1997), Haukioja (1998) Huumo (2010), Huumo ja Lehismets (2011), Fekete, Huumo ja Lehismets (2013). Adpositioiden käytöstä ajanilmauksissa ks. Möttönen (2009).

3 Primääri-A-ryhmään kuuluvat verbit leksikalisoivat referentiaalisia, konkreettismerkityksisiä asiaintiloja, joihin osallistujat ovat oliotyyppisiä (Pajunen 2001, 94). Primääri-B-verbit ovat mentaaliverbejä, joilla leksikalisoidaan sitä, millä tavalla ihminen tulkitsee tai kokee niitä asiaintiloja, jotka ovat kuvattu primääri-A-verbeillä (mts. 296).

Siirtymäväylä on ainoa väylätyyppi, jota ilmaiseva lause kuvaa väylällä tapahtuvaa aitoa, faktiivista liikettä, ja sitä ilmaisevissa lauseissa käytetään yleensä liikeverbejä. Liikeverbejä on tapana käyttää toisessakin väylätyypissä, joka on nimeltään *sijaintiväylä*, mutta tällöin liike käsitteistetään fiktiivisenä. Se, mitä kuvataan, on jonkin entiteetin sijainti, mihin viittaa myös väylätyypin nimi. Kolmas väylätyyppi on nimeltään *esiintymisväylä*. Tämän tyyppin, kuten edellisenkin ryhmän, ilmaukset kuvaavat fiktiivistä liikettä, mutta tekevät sen usein vielä hiukan subjektiivisemmin kuin sijaintiväyläilmaukset – näissä lauseissa verbinä on nimittäin usein staattinen verbi, joten tilanteen dynaamisuus ilmenee ainoastaan väyläadpositioista ja mahdollisista tulo- ja erosijaisista adverbiaaleista tai muista dynaamisuuteen viittaavista elementeistä. Esiintymisväylä kuvaa muuttujan (usein hajanaista) esiintymistä väylällä. Neljännen tyyppin, joka Alhoniemen terminatiivitutkimuksessa saa nimen tilan, tapahtuman ja toiminnan terminatiivit, voidaan sanoa ilmaisevan prosesseja (Huumo 2010, 540). Prosessiväylätyyppi on lähellä esiintymisväylätyyppiä, mutta eroaa siitä sen puolesta, että muuttujat eivät ainoastaan esiinny väylällä vaan myös osallistuvat johonkin prosessiin, kokevat muutoksen tai niitä luonnehditaan jonkinlaisiksi. Seuraavat lauseet havainnollistavat kutakin neljää väylätyyppiä.

1a.	Siirtymäväylä	<i>Kävelin katua pitkin.</i>
1b.	Sijaintiväylä	<i>Metsän läpi kulkee kapea polku.</i>
1c.	Esiintymisväylä	<i>Kaikki perhövälaineet ovat levällään pitkin asuntoa.</i>
1d.	Prosessiväylä	<i>Nuoret kilpailevat pääpalkinnosta läpi Suomen.</i>

Kirjallisuudessa (Huumo 2010, 545) on osoitettu, että kaksi ensimmäistä tyyppiä suosivat liikeverbejä, mutta näiden erona on, että siirtymäväyläilmauksen kuvaama liike on aitoa, sijaintiväyläilmauksen fiktiivistä. Kahta jälkimmäistä tyyppiä erottaa saman tutkimuksen mukaan toisinaan verbi, joka esiintymisväyläilmauksissa on usein yllä esitetyn esimerkin tapaan merkitykseltään skemaattinen verbi *olla*. Sitä vastoin prosessiväyläilmauksissa esiintyy värikkäämpi, enemmän leksikaalista sisältöä kuvaava transitiivi- tai intransitiiviverbi tai kopulaverbin ja predikatiivin yhdistelmä (Huumo 2010, 544). Esiintymis- ja prosessiväyliä välinen ero saattaa olla epämääräinen ja liukuva; esimerkiksi Janda (2011) on tarkastellut näitä tyyppisiä yhdessä 'ulottuvuutta' tai 'laajuutta' (*extent*) kuvaavina. Tarkastelenkin, miten tähänastisessa kirjallisuudessa esitetyt korrelaatiot näkyvät aidossa kielenkäytössä.

2. Tutkimuksen tavoite, aineisto ja kulku

Tutkimuksen päällimmäisenä tavoitteena on selvittää, löytyykö aineistosta tukea korrelaatioille, joita väylä- ja verbityyppien välille on oletettu. Oletan, että verbillä on merkittävä osuus siinä, minkä väylätyypin mukaiseksi lause todennäköisesti hahmotetaan. Tämän tavoitteen sivussa pohdin myös sitä, miksi jotkin samaan luokkaan kuuluvat verbit, esimerkiksi liikeverbit, ovat käypiä erässä liikeväyläilmauksissa mutta niiden käyttö sijaintiväyläilmauksissa on rajallista tai epäluonnollista.

Aineistona olen käyttänyt Kielipankin⁴ sanomalehtiteksteistä poimittuja spatiaalisia suhteita kuvaavia lauseita, joissa esiintyvät adpositiot *yli*, *läpi* ja *pitkin*. Jokaista adpositiota edustaa 150 pre- ja 150 postpositioesiintymää, vaikka adpositioiden pre- ja postpositiokäytöt ja näiden väliset erot eivät olekaan tämän tutkimuksen keskiössä. Tarkasteltavia lauseita on siis yhteensä 900. Sanomalehtikorpuksen lisäksi olen paikoittain hakenut lisää havainnollistavia esimerkkejä Internetistä Google-haun avulla. Tällöin esimerkin jäljessä on viite vastaavaan lähteeseen.

Ennen kuin hahmottelen verbien ja väylätyyppien välisiä korrelaatiosuhteita, tarkastelen, miten aineiston lauseet jakautuvat väylätyypeittäin. 900 lauseen analyysin tuloksia kuvaa taulukko 1.

Taulukko 1. Eri väylätyyppien esiintyminen 900:ssa Kielipankista poimitussa väylä-adpositiolauseessa.

Väylätyyppi	Esiintymiä
Siirtymäväylät	724 (81 %)
Sijaintiväylät	80 (9 %)
Prosessiväylät	66 (7 %)
Esiintymisväylät	30 (3 %)
yhteensä	900 (100 %)

Kuten taulukosta 1 näkyy, siirtymäväylät ovat 81 %:lla selvästi koko aineiston yleisin tyyppi. Fiktiiviseen liikkeeseen liittyvien väylätyyppien osuus on yhteensä 19 %. Seuraavaksi tarkastelen verbejä siitä näkökulmasta, missä määrin ne ilmaisevat liikettä, tekoa ja tapahtumaa ja tilaa (primääri-A-ryhmä). Vertailun vuoksi olen lisännyt taulukkoon myös kognitio- tai puheaktiverbien (primääri-B-ryhmä) määrän, vaikka en käsittele niitä sen tarkemmin. Eri verbityyppien esiintymisfrekvenssit sekä absoluuttisin numeroin että prosenttein on koottu taulukkoon 2.

Taulukko 2. Verbien esiintyminen väyläadpositiolauseissa tyypeittäin.

Semanttis-leksikaalinen luokka	Verbityyppi	Esiintymiä
Primääri-A-verbit	Liikeverbit	732 (81,5 %)
	Teko- ja tapahtumaverbit	72 (8 %)
	Tilaverbit	39 (4,5 %)
Primääri-B-verbit	Kognitio-, perkeptio- ja puheaktiverbit	47 (5 %)
	Sekalaiset	10 (1 %)
Yhteensä		900 (100 %)

4 <http://www.csc.fi/tutkimus/alat/kielitiede>. Esimerkkilauseet ovat peräisin seuraavista lehtiaineistoista: *Aamulehti* (AAMU) 1995 ja 1999, *Demari* 1995, 1999 ja 2000, *Helsingin Sanomat* (HS) 1995.

Taulukosta 2 käy selvästi ilmi, että liikeverbit ovat väyläadpositiorakenteissa yleisimpiä ja muodostavat kaikista verbien esiintymistä 81,5 %. Muut verbityypit esiintyvät huomattavasti harvemmin, mutta ovat jakautuneet suhteellisen tasaisesti: teko- ja tapahtumaverbien osuus on 8 %, kognitio-, perkeptio- ja puheaktiverbien 5 % ja tilaverbien 4,5 %. Samalla ilmenee myös se, että primääri-A-ryhmän verbejä on 94 % ja B-ryhmän verbejä ainoastaan 5 %. Yhden prosenttiyksikön muodostavat esiintymät, joista verbi puuttui tai joissa sen luokkakuuluvuutta on mahdoton määritellä.

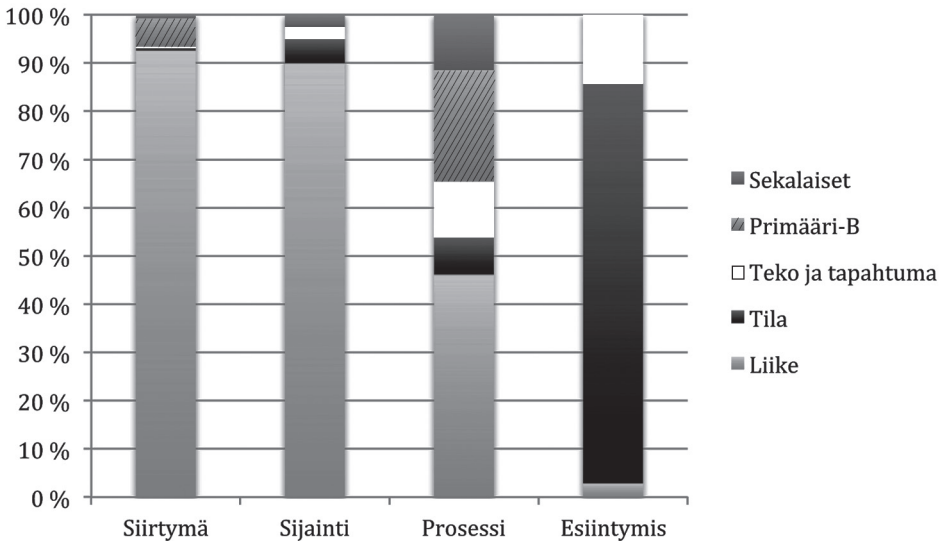
Tarkasteltuani väylä- ja verbityyppien määrät, pääsen työn varsinaiseen tavoitteeseen eli käsittelemään verbien ja väylätyyppien korrelaatioita. Taulukkoa 3 tulee lukea vasemmalta oikealle seuraavan tapaan: kaikista liikeverbeistä 88 % esiintyi siirtymäväyläilmauksissa, 10 % sijaintiväyläilmauksissa, 2 % prosessiväyläilmauksissa ja alle 1 % esiintymisväyläilmauksissa; tilaverbeistä 10 % siirtymäväyläilmauksissa jne.

Taulukko 3. Verbityyppien sijoittuminen eri väyläilmauksiin.

Verbityyppi	Väylätyyppi				Yhteensä
	Siirtymä-	Sijainti-	Prosessi-	Esiintymis-	
Liike-	647 (88 %)	72 (10 %)	12 (2 %)	1 (< 1 %)	732 (100 %)
Tila-	4 (10 %)	4 (10 %)	2 (5 %)	29 (75 %)	39 (100 %)
Teko- ja tapahtuma-	27 (37 %)	2 (3 %)	43 (60 %)	–	72 (100 %)
Primääri-B	41 (87 %)	–	6 (13 %)	–	47 (100 %)
Sekalaiset	5 (50 %)	2 (20 %)	3 (30 %)	–	10 (100 %)
Yhteensä	724	80	66	30	900

Myös kuvio 1 auttaa hahmottamaan kunkin verbityypin osuutta kussakin väylätyypissä. Kuviota tulee lukea seuraavasti: liikeverbit muodostavat 647 esiintymällä suurimman osan kaikista siirtymäväyliä verbeistä, toiseksi suurin ryhmä ovat primaari-B-ryhmän verbit 41 esiintymällä, sen jälkeen teko- ja tapahtumaverbit 27, sekalaiset 5 ja tilaverbit 4 esiintymällä. Liikeverbit muodostavat 72 esiintymällä suurimman ryhmän myös sijaintiväyläilmauksista jne.

Aineistosta esiin nousevat tulokset tukenevat aikaisemmassa kirjallisuudessa osoitettua kuvaa. Seuraavassa jaksossa tarkastelen tulosta tarkemmin, jotta nähdään, miten verbi- ja väylätyyppien väliset korrelaatiot ovat muodostuneet.

Kaavio 1. Verbityyppien suhteellinen sijoittuminen eri väyläilmauksiin (prosenttein).

3. Verbien ja väylien korrelaatiosta

Liikeverbin sisältävä lause voi väyläadpositiorakenteen sisältäessään ilmaista sekä faktiivista että fiksiivistä liikettä. Näin siis liikeverbejä esiintyy sekä siirtymä- että sijaintiväyläilmauksissa. Pohdin sitä, sopivatko kaikki liikeverbit kumpaankin väylätyyppiin yhtä hyvin vai liittyykö niiden käyttöön siirtymä- ja sijainti-ilmauksissa joitain rajoittavia tekijöitä. Jos näin on, niin mitkä nämä rajoitukset ovat? Toisena liikeverbeihin liittyvänä tarkastelun kohteena on yksi aineiston frekventeimmistä verbeistä *päästä*. Vaikka *päästä* ei ole tavanomainen liikeverbi (kuten esimerkiksi *tulla*, *juosta* tai *liikkua*), se esiintyy merkittävässä osassa siirtymäväyläilmauksia ja sillä implikoidaan liikettä. Pohdin sen funktioita ja merkitystehtäviä sekä osoitan, että eri väyläadpositioiden kanssa samassa lauseessa esiintyessään se voi aiheuttaa lauseessa erilaisia tulkintoja (luku. 3.2).

Tilaverbejä on aineistossa liikeverbeihin verrattuna selvästi vähemmän. Suomessa tilaa tai olosuhdetta koodataan tavallisesti nominaalisesti *olla*-rakenteella, tai verbaalisesti esimerkiksi asentoverbeillä *istua* tai *seistä* (Pajunen 2001, 113–114). Tilaverbien käyttö väyläadpositiorakenteissa vaatii tarkempaa pohdintaa, koska niiden ilmaisema staattisuus ei sovi luonnostaan yhteen väyläadposition ilmaiseman dynaamisuuden kanssa. Staattisilla tilaverbeillä ei myöskään ole mitään liikepotentiaalia kuten esimerkiksi prosesseja kuvaavilla verbeillä. Selvitän, mikä seikka tällöin aiheuttaa tilaverbien käytön väyläadpositiorakenteissa.

Viimeisenä ryhmänä käsittelen tekoa ja tapahtumaa ilmaisevia, lyhyemmin TT-ryhmän, verbejä. Teon ja tapahtuman taustalla on kausaatio (Pajunen 2001, 120). Sekä teot että tapahtumat johtavat muutokseen, mutta teoissa sen aiheuttaja on pantu ilmi, tapahtumissa taas prosessin syytä tai aiheuttajaa ei koodata lainkaan (mts. 148, 168). TT-verbit kuvaavat prosesseja, minkä takia niiden esiintyminen ensi sijassa prosessiväylätyypeissä on odotuksenmukaista. TT-verbien esiintymistä siirtymäväyläilmauksissa voidaan selittää niiden ilmaisemalla liikepotentiaalilla. Tämä tarkoittaa, että toiminnan toteutuminen johtaa usein myös muuttujan sijainnin muutokseen.

Seuraavaksi pohdin jokaisen verbityypin tehtäviä ja niiden korrelaatioita eri väylätyyppien kanssa.

3.1. Liikeverbit

Liikeverbien osuus aineistossa oli suurin. Kaikkein yleisimmällä tasolla liikeverbit voidaan jakaa lokomotionaalisiin ja orientaation muutosta ilmaiseviin. Lokomotionaalista liikettä ilmaisevilla verbeillä leksikalisoidaan ensi sijassa sijainninmuutosta, mutta sen yhtenä alatyypinä on myös paikallaan liikkuminen. Orientaation muutosta kuvaavat verbit leksikalisoiivat ruumiin(osan) asennon muuttumista rotaation kautta. (Pajunen 2001, 186.)

Verbityypeittäin tarkasteltuna aineistossa onkin eniten liikeverbejä, väylätyypeittäin siirtymäväyliä. Aineiston 900 verbiesiintymästä liikeverbeihin lukeutui 732. Tämä tulos vahvistaa käsitystä liikeverbillä kuvatusta siirtymäväylästä väylien prototyypinä. Liikeverbien joukkoon lasken myös verbin *päästä*, jonka merkityksiä ja tehtäviä adpositionrakenteessa on syytä tarkastella tarkemmin erikseen (ks. luku. 3.2). Seuraavaan taulukkoon s. 36 on merkitty aineiston eniten esiintyneet liikeverbit eli sellaiset verbit, joita koko aineistossa oli ainakin 10. Koska siirtymä- ja sijaintiväylissä käytetään samanlaisia verbejä, olen merkinnyt myös sen, kuinka suuri määrä frekventteimmistä liikeverbeistä kummassakin väylätyypissä esiintyi.

Siirtymäväyläilmauksissa tavallisin verbi oli *päästä*, sitä seurasivat *kulkea*, *ajaa*, *mennä*, *tulla*, *liikkua*, *juosta*, *kävellä*, *viedä* sekä *edetä*. Kuitenkin osaa näistä verbeistä, esimerkiksi *päästä*, *ajaa* johdoksineen, *liikkua*, *kävellä* ja *edetä*, käytettiin vain aitoa liikettä kuvaavissa lauseissa eli siirtymäväyläilmauksissa eikä fiktiivistä liikettä kuvaavissa sijaintiväyläilmauksissa.

Myös sijaintiväyläilmauksissa verbin *kulkea* käyttö oli runsasta: se esiintyi useammin kuin mikään muu verbi, yhteensä 29 lauseessa. Frekvenssiltään seuraavina olivat verbit *vetää*, *ulottua* ja *ulottaa*, *jatkaa*, *viedä* ja *mennä*. Pajunen (2001, 118) käsittelee sellaisia verbejä kuin *ulottua* ja *ulottaa* sekä *jatkaa* asentoa ja lokalisaatiota kuvaavina suhteessa ulottuvuuteen. Tästä syystä ne sopivatkin sijaintiväyläilmauksiin hyvin. Pajunen mukaan lokalisaation ja ulottuvuuden ilmaiseminen on osa tilan ilmaisemisesta. Tilatulkinta jää näissä verbeissä kuitenkin taka-alalle, koska ennen kaikkea ne ilmaisevat jotain muuta: esimerkiksi *ulottua* kuuluu hipomis- ja yltämisverbeihin (mts. 246), jotka ovat liikeverbien alatyyppejä. Samaan luokkaan voidaan ilmeisesti lukea myös aineiston sijaintiväyläilmauksissa esiintyneet verbit *jatkaa*, *yltää* ja *johtaa*.

Taulukko 4. Aineistossa yleisimmin esiintyneitä liikeverbejä.

Liikeverbi	Esiintymiä	Siirtymäväylä	Sijaintiväylä
<i>kulkea</i> (+johdokset <i>kuljettaa</i> , <i>kulkeutua</i>)	89	51	38
<i>päästä</i>	46	46	–
<i>ajaa</i> (+johdokset <i>ajautua</i> , <i>ajella</i>)	33	33	–
<i>mennä</i>	23	20	3
<i>tulla</i>	19	18	1
<i>liikkua</i>	17	17	–
<i>kävellä</i>	14	14	–
<i>jatkaa</i> (+johdos <i>jatkua</i>)	14	5	5
<i>viedä</i>	14	11	3
<i>vetää</i>	13	6	7
<i>ulottaa</i> (+johdos <i>ulottua</i>)	12	5	7
<i>edetä</i>	10	10	–

On siis liikeverbejä, jotka aineistossani esiintyvät siirtymäväyläilmauksissa mutta joita ei ole sijaintiväyläilmauksissa ja jotka eivät niihin tunnu sopivankaan. Esimerkiksi lauseet *tie *kävelee/*juoksee/*pääsee/*ajaa järveltä talolle* olisivat outoja. Verbeittäin tähän voi olla eri syitä. Kulkemisverbit kuten *kävellä* ja *juosta*, jotka leksikalisoivat myös liikkeen aikaista aktiivista aluetta (eli juoksijan jalkoja), saavat suomen kielessä agenttipiirteitä (Pajunen 2001, 200). Ne eivät ole kovin luonnollisia sijaintiväyläilmauksissa, koska näissä ei kuvata aidosti liikkuvaa agenttia. Näiden verbien käyttö elollisen subjektin kanssa on tavallisinta, vaikka toisinaan niitä voi löytää myös elottoman subjektin yhteydestä (esimerkki 2).

2. Lamput jäivät puuttumaan koska miestä eivät miellyttäneet mallit jotka pistetään töpseliin ja johto juoksee seinällä. (<http://suomimamma.blogspot.com/2011/03/ikean-kamalaa-kahvia.html>, 21.2.2013.)

Suomen *juosta*-verbin käyttö eroaa selvästi englannin verbin *run* käytöstä, joka sopii luonnollisesti sijainti-ilmauksiin (Matlock 2004). Suomessa *juosta*-verbin vastaava käyttö näyttää olevan melko harvinaista (Lehismets ja Uiboed 2011). Verbillä *ajaa* on useita merkityksiä (KS, Leino 1993), mutta silloin, kun sitä käytetään liikeverbinä, se vaatii vahvasti agentin. Tämä johtuu siitä, että verbi koodaa yleensä ajoneuvon olemassaoloa, ja ajoneuvon ohjaamiseen tarvitaan elollista agenttia. Siksi tämä verbi ei juuri sovi elottoman olennon sijaintia osoittaviin ilmauksiin. Siirtymäväyläilmausten tyypillisin verbi *päästä* ei sekään esiinny sijaintiväyläilmauksissa, mutta tässä tapauksessa rajoittavana tekijänä ei ole verbin subjektin tarkoitteen elollisuusvaatimus. Myös elotontarkoitteiset subjektit sopivat

päästä-verbin yhteyteen, mutta vain silloin, kun verbi ilmaisee aitoa liikettä, kuten esimerkiksi lauseessa *lumi pääsi ikkunan läpi sisään*. Syynä siihen, miksi *päästä*-verbiä ei juuri esiinny sijaintiväyläilmauksissa, voi olla sekin, että kyseessä ei ole varsinainen liikeverbi. Lisäksi *päästä*-verbin epäluonteisuus sijaintiväyläilmauksessa näyttää liittyvän sen vahvoihin voimadynaamisiin⁵ ominaisuuksiin (Lehismets, tulossa b): se viittaa paljon energiaa vaativaan toimintaan, joka liittyy tavallisesti esteenä olevan kiintopisteen ylittämiseen tai läpäisemiseen ja jota sijainnin ilmauksissa ei tarvita. Yhtä lailla muut vahvasti voimadynaamiset verbit voivat esiintyä elottoman subjektin yhteydessä aidon liikkeen kuvauksissa: on luonnollista sanoa *tulvavesi murtautui vallien läpi* tai *tuuli tunkeutuu seinien läpi*, mutta sijaintiväyläilmauksissa samat verbit eivät ole kovin tavallisia. Harvoissa tapauksissa, joissa niitä käytetään (Google-haku ”tie tunkeutuu” tuottaa 3 löydöstä, mutta niissä ei ole väyläadpositiota lainkaan; ”tie murtautuu” / ”väylä tunkeutuu/murtautuu” eivät tuota yhtään löydöstä), ne aiheuttavat vahvan metaforisen sävyn, jossa fiktiivinen voimadynamiikka on mukana. Yksittäisenä esimerkkinä fiktiivisestä voimadynamiikasta, jota kuvaavassa lauseessa esiintyy myös väyläadpositio, on esimerkki 3, jossa kuvataan meren sijaintia. Esimerkkilauseen taustalla voidaan nähdä käsitteistystapa, jonka mukaan käsitteistäjä seuraa mielessään meren fiktiivistä tunkeutumista kiintopisteen sisään⁶.

3. Meri tunkeutuu Gozon saaren länsiosissa Dwerjanissa 100 metriä vuoren seinämän luolan läpi saaren sisäosiin asti. (<http://jvv2.vuodatus.net/lue/2009/08/sa-takuulla-yllatyt>, 21.2.2013.)

Aineistossa frekventeimpien liikeverbien joukkoon kuuluvaa verbiä *liikkua* käytettiin vain aidon liikkeen kuvauksissa (ks. taulukko 4) – se ei esiintynyt yhdessäkään lauseessa, jossa muuttujana olisi esimerkiksi *tie*, *väylä*, *reitti* tai muu vastaava tyypillisesti sijaintiväyläilmauksen muuttujana esiintyvä pitkänomainen entiteetti. Tarkastelin vastaavia esiintymiä Internetistä (21.2.2013). Osumia on, mutta ne ovat melko vähäisiä: sanajono ”väylä liikkuu” antaa vain yhden relevantin tuloksen, sanajonon ”tie liikkuu” (esim. 4a ja 4b) haku tuottaa 111 ja ”reitti liikkuu” (esim. 5a ja 5b) 66 tulosta, joista niistäkin osa on toistuvia lauseita. Väyläadpositioita näissä konstruktioissa ei esiintynyt ollenkaan, mutta nämä esimerkit osoittavat silti ilmeikkäästi, että verbi *liikkua* on sijaintiväyläilmauksissa melko harvinainen.

Käsittelen ensin yhdistelmällä ”tie liikkuu” saatuja tuloksia, koska nämä ilmaisevat kanonisesta fiktiivisestä liikkeestä poikkeavia tapauksia.

- 4a. En ole koskaan ennen tullut ajatelleeksi, että entä jos pyörä pysyy paikallaan ja tie liikkuu alla, niin kuinka kävisi. (<http://www.moottoripyora.org/keskustelu/showthread.php/252127-Hyrrävoima/page2>, 21.2.2013.)

5 Voimadynamiikalla viitataan suhteeseen, joka rakentuu lauseessa kahden osallistujan, tässä tapauksessa muuttujan ja kiintopisteen välille. Kiintopiste muodostaa muuttujan tielle esteen, joka muuttujan on ylitettävä tai läpäistävä. Voimadynamiikasta tarkemmin ks. Talmy 1985, 2000.

6 Kiitän *Sananjalan* nimetöntä arvoitsijaa tästä huomautuksesta.

- 4b. Näen matkaa sinulla, takanasi nousee liikettä, olet kuin menossa koko ajan jonnekin, tie liikkuu allasi. (<http://keskustelu.plaza.fi/ellit/kristallipallo/ennustukset/1618655/kaikille-avoin-vaihtariketju/sivu2/>, 21.2.2013.)

Erotettavissa on monia fiktiivisen liikkeen alatyyppejä (Talmy 2000), joista tyyppillisimpiä ovat *samanlaajisuusilmaukset* (suomenkieliset nimitykset ovat Karsikkaan 2004) eli tyyppi, jota Talmy kutsuu nimellä *coextension paths*. Esimerkki tällaisesta tyyppistä on lause 1b, *Metsän läpi kulkee kapea polku*. Samanlaajisuusilmauksissa kysymys on jonkin entiteetin spatiaalisesta laajuudesta tai kattamisesta, sen suuntautumisen tai sijainnin kuvaamisesta väylänä. Esimerkit 4a ja 4b edustavat toisenlaista tyyppiä: näissä käsitteittäjä kuvataan staattisena ja hänen ympäristönsä liikkuvana, vaikka faktisesti ympäristö pysyykin paikallaan. Tällaista fiktiivisen liikkeen alatyyppejä kutsutaan *kehysliikeilmaukseksi* (Talmy *frame-relative motion* 2000, 130–131). Kahdesta tyyppistä samanlaajisuusilmaukset ovat selvästi yleisempi (Talmy 2000, 101). Samaa osoittaa myös Karsikkaan tutkimus suomen kielen aineistosta, jonka 330:sta tähän ryhmään kuuluvasta esiintymästä 227 on samanlaajisuus- ja 88 kehysliikeilmauksia; loput tapaukset edustavat muita fiktiivisen liikkeen erikoistyypppejä.

Haettaessa yhdistelmää ”reitti liikkuu” saadaan esimerkiksi seuraavat löydökset, jotka ilmaisevat kanonista fiktiivistä liikettä eli ovat samanlaajisuusilmauksia.

- 5a. Tulevana viikonloppuna kaasutellaankin sitten taas f-cupia Länsi-Suomen suunnalla, kun kilpailun reitti liikkuu Hämeenkyrön ja Sastamalan lähetyvillä. (<http://www.mikkopajunen.net/content/fi/36/527/527.html>, 21.2.2013.)
- 5b. Reitti liikkuu 2000–2700 metrissä merenpinnasta, joten lisähaasteena on vähähappinen vuoristoilma, joka leikkaa moottoreiden huipputehoja 20–25 prosenttia. (<http://www.mtv3.fi/urheilu/ralli/uutiset.shtml/2011/03/1283985/vuoristoilma-ja-taktiikkapeli-maustavat-meksikon-rallia>, 21.2.2013.)

Lauseet 5a ja 5b ovat siis samanlaajisuusilmauksia, joissa kuvataan reitin sijaintia ja sen ulottuvuutta mutta joiden tulkintaan liittyy tieto siitä, että kyseisillä reiteillä kulkee erilaisia olioita. Esimerkki 5a kertoo reitin sijainnista ja hahmottaa samalla kilpailijoiden kulkemaa liikereittiä. Sama ilmenee lauseesta 5b: kyseessä on rallin osakilpailun reitti, ja mukana on myös tieto siitä, että samalla reitillä liikkuvat autoilijat. Näin siis ilmaus *reitti kulkee* (5a ja 5b) ilmaisee samanlaajisuuspolkua, jonka tulkintaan voi osittain vaikuttaa sekin, että polulla nähdään liikkujia, vaikka tämä ei olekaan tulkinnan ehto. *Tie liikkuu* (4a ja 4b) ilmaisee toista, epätyypillisempää fiktiivisen liikkeen alalajia, kehysliikeilmausta.

3.2. Päästä-liikeverbin erilaiset merkitykset väyläadpositiorakenteissa

Verbi *päästä* oli adpositiorakenteissa verbin *kulkea* jälkeen toiseksi eniten käytetty verbi. Koska sen merkitykseen liittyy usein päätepiste ja tulosija (Pajunen 1988, 121), se ilmaisee tuloksellisuutta. Lisäksi verbi synnyttää tulkinnan siitä, että lauseen subjektin tarkoite

kykenee johonkin, pystyy tekemään jotain tai voi tulla joksikin (Raukko 1995, 172). *Päästä*-verbin merkitykseen liittyy monesti tieto jostakin ulkopuolisesta tahosta, jolta luvan saaminen tai saamatta jääminen ratkaisee, onnistuuko subjektin tarkoitteen pääsy johonkin vai ei. Verbi voi saada myös voimadynaamisen tulkinnan. Sitä esiintyy vain siirtymä-, mutta ei sijaintiväyläilmauksissa – sijainnin ilmaisemiseen ei tarvita verbiä, joka olisi merkitykseltään kovin vahva. Toisekseen, merkitykseltään voimadynaamisten verbi-
en epäluonnollisuus fiktiivisen liikkeen ilmauksissa ei johdu siitä, että niiden yhteydessä esiintyvän muuttujan tulisi välttämättä olla elollinen. Merkitykseltään voimadynaamisia verbejä, muun muassa verbiä *päästä*, voi käyttää myös ilmaisemaan elottomien olioiden liikettä, mutta silloinkin syntyy vahvasti siirtymisen merkitys: muuttujina toimivina subjekteina ovat voimakkaat, ihmisen toiminnasta riippumattomat entiteetit, kuten esimerkiksi luonnonvoimat (*vesi pääsi katon läpi, tulvavedet pääsivät vallin yli*).

Katson, että verbin tulkitseminen merkitykseltään voimadynaamiseksi tai ei-voimadynaamiseksi on sidoksissa adpositioon, jonka kanssa se esiintyy. Vaikka en muuten keskity tässä työssä adpositiokohtaisten erojen tarkasteluun, *päästä*-verbin analyysissä adpositioista johtuvia eroja on syytä pohtia. Ennen kuin syvennyn eri adpositioiden aiheuttamiin erikoispiirteisiin, käyn lyhyesti läpi niitä merkityksiä, jotka *päästä*-verbille on annettu *Kielitoimiston sanakirjassa*. Niistä näkyy, että monessa *päästä*-verbin käyttökontekstissa olennaista on ulkopuolisen osallistujan myöntämä lupa tai salliminen, mikä puolestaan tarkoittaa, että voimadynaaminen merkitys on verbin käytöissä läsnä.

Päästä-verbin merkityksinä mainitaan KS:ssa ensinnäkin 'halutun, suotuisan päämäärän, tuloksen, tavoitteen, vaiheen tms. saavuttamista', josta esimerkkinä on *päästä yksimielisyyteen*. Mainittu toiminta kuvataan jollain lailla estettynä tai ongelmallisena – yksimielisyyden saavuttaminen jonkun kanssa vaatii usein kompromisseja. Estettyys on mukana myös toisessa selityksessä, jona kuvataan 'mieluisan, tavoitellun muutoksen aikaansaamista tai epämieluisasta tilanteesta selviytymistä tai siitä suoriutumista (*päästä rauhaan jostakin, hänen onnistui päästä pakoon*)'. Kuten esimerkki *päästä rauhaan jostain* osoittaa, tilanne, josta pyritään suoriutumaan, voi olla myös mentaalinen. Verbi voi myös viitata muutokseen, joka 'tapahtuu vahingossa, sattumalta, tarkoituksetta, vastoin tahtoa, väkisin (*Uutinen pääsi vuotamaan julkisuuteen*)'. Siinä pyrkijäksi hahmottuva uutinen voittaa ilmaisemattoman vastustajan osoittaman vastavoiman, ja taas on kysymys kahden toisiinsa kontrastoituvan voiman vastakkainasettelusta.

Samanlaista 'kykenemisen, pystymisen' merkitystä havainnollistetaan *Kielitoimiston sanakirjassa* esimerkillä *Eteisestä pääsee suoraan keittiöön*. Lause ilmaisee, kuinka tulee liikkua, jos tarkoituksena on mennä paikasta A paikkaan B, mutta tilanteessa ei käsittääkseen ole kysymys jonkin tahon antamasta luvasta tai pyrkimyksestä estää liikkujaa. Lauseesta näkyy potentiaalisuuden merkitys, joka sopii yhteen nollapersoonalauseen geneerisen merkityksen kanssa. Nollapersoonalauseen merkitys on aina jossain määrin yleistävä (Vilkuna 2000, 139, 141), mutta toisaalta subjektin referentiaalinen avoimuus mahdollista sen, että kuka tahansa voi asettua nollapersoonan paikalle, koska sillä voidaan viitata johonkuhun puhetilanteen osallistujaan. Tässä roolissa voi toimia joko puhuja, kuulija

tai joku kolmas osapuoli, josta puhutaan (Laitinen 2006, 212; Jokela 2012, 13). Näin siis voidaan päätellä, että vaikka ulkopuolisen tahon rooli tilanteen toteuttamisessa on *päästä*-verbin käytössä usein läsnä, se ei kuitenkaan ole välttämättömyys.

Väyläadpositiorakenteissa merkitys, jonka verbi *päästä* saa, on tiiviisti yhteydessä adpositioon, jonka kanssa se esiintyy. Esimerkiksi *pitkin*- (kuten myös *kautta*-, vaikka sitä en tarkastele tässä tutkielmassa tarkemmin; sitä on käsiteltyt Seppälä 2010) adposition yhteydessä *päästä*-verbin merkityksestä syntyy kuva avoimesta kulkuväylästä, jolla kulkija voi vapaasti liikkua. Tulkinta sopii yhteen *Kielitoimiston sanakirjan* antaman esimerkkilauseen *Eteisestä pääsee suoraan keittiöön* kanssa. Tällöin väylä hahmotetaan avoimeksi kulkutiekseksi, jolla ei ole esteitä. Tämä tulkinta syntyy esimerkkilauseista 6a ja 6b.

- 6a. Kangasalta pääsee kaupunkiin mm. valtatie 12:ta ja 9-tietä pitkin. (AAMU 95.)
- 6b. Kyllähän me tästä jäätä pitkin pääsemme naapuriin, rantaviivaa seurailen. (AAMU 95.)

Näissä lauseissa hahmotetun tilanteen merkitys tulee lähelle sitä, jonka synnyttää *kautta*-adpositio – reitti, jota kuvataan, on valikoitu muiden mahdollisten reittien joukosta (Seppälä 2010, 54). Väylä ei estä liikettä, vaan sen olemassaolo päinvastoin mahdollistaa liikkumisen. Toisin on *yli*- ja *läpi*-lauseissa, joiden käytöistä *päästä*-verbin yhteydessä ilmenee, että pääsy tarkoitettuun paikkaan on kiintopisteen takia estynyt. Näin ollen muuttuja joutuu käyttämään voimaa päästäkseen kiintopistealueen⁷ toiselle puolelle.

- 7a. Pintavettä pääsi hyvin ohuen suodattumiskerroksen läpi pohjaveteen. (AAMU 95.)
- 7b. Vain tärkeimpinä kirkkopyhinä he pääsevät passia näyttämällä yli rajan, yhdeksi päiväksi. (AAMU 95.)

Lauseista 7a ja 7b ilmenee, että muuttujan kulkeminen on estynyt muuttujasta itseltään riippumattomista syistä; esteen aiheuttaja on jokin ulkopuolinen taho. Lauseessa 7a pintaveden pääsy pohjaveteen riippuu suodattumiskerroksesta, jonka tarkoituksena oli estää näin tapahtumasta. Koska suodattumiskerrokset antaa periksi, pintaveden pääsy pohjaveteen käy sittenkin mahdolliseksi. Lauseessa 7b osoitetaan, että rajanylitys ei ole jokapäiväinen eikä helppo toiminta. Sitä vastustavana voimana ovat ilmeisesti rajaviranomaiset tai abstraktimmin lainsäädäntö.

Näin siis aineiston yleisin verbi *päästä* voi saada monenlaisia tulkintoja. Tulkintaan vaikuttaa postpositio, jonka kanssa verbi esiintyy. *Läpi*- ja *yli*-rakenteissa se voi implikoida ulkopuolisen tekijän olemassaolon, josta riippuu, onnistuuko muuttuja toteuttamaan tavoitteensa. Näissä rakenteissa kiintopiste osoittautuu muuttujan liikettä estäväksi.

7 Kiintopistealue – kiintopisteeseen suhteutettu alue, jolla muuttuja sijaitsee.

Toisaalta kiintopiste ei aina toimi esteenä, kuten ilmenee *pitkin*-adpositiorakenteista. Silloin se muodostaa väylän, joka luo edellytykset muuttujan tavoittelemaan paikkaan pääsemiseksi. *Päästä*-verbin semanttiseen asemaan lauseessa ja sitä kautta koko lauseen lopulliseen merkitykseen vaikuttaa ratkaisevasti lauseessa esiintyvä adpositio.

4. Tilaverbit

Tilaverbien käyttö väyläadpositiorakenteissa on tuntomerkkisempi ilmiö kuin liikeverbien, sillä siinä missä väyläadpositio tuo lauseeseen dynaamisen tulkinnan ja sopii näin luontevasti yhteen liikeverbien kanssa, tilaverbi kertoo tilanteen staattisuudesta, muuttumattomuudesta, eikä sovi ensi silmäyksellä yhtä luonnollisesti yhteen väyläadpositioliaseen dynaamisten elementtien kanssa. Tämä selittää, miksi tilaverbit ovat siirtymäväyläilmauksissa harvinaisempia. Aineisto paljastaa, että tavallisimmin tilaverbit esiintyvät fiktiiviseen liikkeeseen liittyvistä väylätyypeistä esiintymisväyläilmauksissa ja joskus myös sijaintiväyläilmauksissa, jotka molemmat ilmaisevat kielenulkoisesti staattista tilannetta.

Tilan koodaamiseen on suomen kielessä kaksi päästrategiaa. Sen voi tehdä nominaalisesti, jolloin pakollisena elementtinä on kopulaverbi ja tilanteen tarkempi kuvaus jää lauseen nominaalisten jäsenten tehtäväksi (Pajunen 2001, 96). Toinen mahdollisuus on koodata tila verbaalisesti. Verbaalisesti koodataan esimerkiksi asentoa tai ulottuvuutta. Ulottuvuusverbit ovat ensi sijassa liikeverbejä, tilaluenta on niiden tapauksessa sittenkin vasta toissijainen (mts.118), ja ne on tässäkin kirjoituksessa laskettu liikeverbien joukkoon.

Staattisten tilaverbien käyttö väyläadpositiorakenteissa perustuu fiktiivisen liikkeen käsitteeseen. Käsitteistäjä valitsee itse sen näkökulman, josta tilannetta tarkastelee, ja esimerkiksi konstruoi fiktiivisen liikkeen etenemisen suunnan. Näin kielenulkoisesti saman tilanteen, esimerkiksi tien sijaitsemisen talon ja järven välillä, havainnollistamiseksi voidaan käyttää kahta eri tapaa: *tie menee järveltä talolle* tai *tie menee talolta järvelle*. Joissakin tapauksissa vain toinen vaihtoehto on puhujan näkökulmasta kognitiivisesti luonteva (Talmy 2000). Esimerkiksi puhujan ollessa järvellä hän todennäköisemmin sanoo tien menevän *järveltä talolle* kuin *talolta järvelle*.

Talmy'n hyvin tunnetussa esimerkissä *There is a house every now and then through the valley* (Talmy 2000, 71) fiktiivistä liikettä kuvataan verbin *be 'olla'* avulla, jolloin tilanne on luonteeltaan vielä subjektiivisempi kuin liikeverbien avulla konstruoitaessa (Huomo 2010, 538). Tässä asiantilan dynaaminen konstruointi syntyy väyläadpositiosta *through*, mutta sitä ei ole tukemassa liikeverbi. Lisäksi vielä ajanilmaus *every now and then* synnyttää mielikuvan laaksossa etenevästä liikkujasta, joka huomioi talon kerrallaan (Talmy 2000; Huomo 2010, 538).

Tilaverbien esiintyessä väyläadpositioliaseissa kysymys onkin ilmiöstä, jossa verbi kuvaa staattista tilannetta muiden lauseen elementtien aiheuttaessa dynaamisen käsitteistyksen. Sellaisia väylätyyppejä käsitellen esiintymis- ja sijaintiväylänä. Erona näiden kahden välillä on se, että sijaintiväylällä kuvataan yhden pitkänomaisen entiteetin sijaintia,

mutta esiintymisväyläilmauksissa kysymys on oliopaljouden esiintymisestä koko väylällä. Tavallisimpana verbinä esiintymisväyläilmauksessa on kopulaverbi *olla*, jota käsittelen seuraavaksi. Sen jälkeen tarkastelen myös muutamia aineiston lauseita, joissa tila on koodattu verbaalisesti. Taulukko 5 esittää, millaisia tilaverbejä aineistossa esiintyi.

Taulukko 5. Aineistossa esiintyneitä tilaverbejä.

Tilaverbi	Esiintymiä
<i>olla</i>	27
<i>lojua</i>	3
Muut (<i>roikkua, istua, maata</i> jne.) kaikkia 1 tapaus	9
Yhteensä	39

4.1. Kopulaverbi *olla*

Kopulaverbi *olla*, merkitykseltään hyvin pelkistetty verbi, aiheuttaa väyläilmauksen yhteydessä usein esiintymisväylätulkinnan (Huumo 2010, 544). Aineistossani esiintyy 27 *olla*-verbillistä lausetta, joista 23 luokituu esiintymis- ja neljä sijaintiväyläilmauksiin. Kyseisissä esiintymisväyläilmauksissa adpositiona on juuri *pitkin*, joka synnyttää kuvan hajanaisesta sijaitsemisesta, kun taas sijaintiväyläilmauksissa on käytössä adpositio *yli*, jolloin syntyy helpommin merkitys, että kyseinen entiteetti on liikkunut jonkin kiintopisteen yli ja sijaitsee nyt sen toisella puolella (ks. esimerkit 9a–b). Adpositiota *läpi* ei aineistoni spatiaalisissa väylälauseissa esiinny, vaikka Google-haun avulla yksittäisiä esimerkkejä löytyy (*Tontti on läpi saaren*, <http://asunnot.oikotie.fi/myytavat-tontit/5254351>). Tätä adpositiota löytää helposti temporaalisten kiintopisteiden yhteydestä (*vaikeuksia oli läpi elämän*), joita en tässä yhteydessä muutamaa yksittäistä tapausta lukuun ottamatta tarkastele.

Esiintymisväyläilmauksissa huomio kiinnitetään väylällä olevan tarkoitteen olemassaoloon – se sijaitsee väylällä, mutta ei osallistu aktiivisesti toimintaan vaan esiintyy kiintopisteealueelle hajautuneena (Huumo 2010, 544). Hajautuneisuutta korostetaan joskus vielä adverbeilla *hajallaan, levällään, pitkin ja poikin*, mutta adverbi ei ole pakollinen. Esiintymisväyläilmauksissa kiintopiste muodostaa suhteellisen leveän, esteettömän ja avoimen väylän, jolle sen ominaisuuksien johdosta on mahdollista levittäytyä.

- 8a. Juhlanäyttelyt ovat hajallaan pitkin kaupunkia. (AAMU 95.)
- 8b. Räjähämättömiä ammuksia on pitkin saarta ja rannikkovesiä. (AAMU 99.)
- 8c. Kukkaruukut olivat säpäleinä ja mullat pitkin lattiaa. (AAMU 99.)
- 8d. 90-luvun ensimmäisen Bond-elokuvan ensi-ilta on syksyn kuluessa pitkin maailmaa. (AAMU 95.)

Väyläadpositio tuo lauseisiin 8a–d dynaamisuuden merkityksen, vaikka kielenulkoi-
sissa tilanteissa liikettä ei tapahdu. Kaikki nämä esimerkit kertovat muuttujien esiintymi-
sistä väylällä. Hajanaista sijaitsemista voi korostaa vielä adverbi kuten lauseen 8a *hajallaan*,
mutta se ei ole pakollinen, koska merkitys levittäytyneesti tai hajanaisesti sijaitsemisesta
ja entiteetin väylälle jakautuneisuudesta syntyisi ilman sitäkin (toki muuttujan partitiiv-
imuotoisuus olisi silloin luonnollisempaa). Esimerkkilauseista näkee, että myös kiinto-
pisteet ovat sellaisia, jotka mahdollistavat entiteettien hajanaisen sijaitsemisen, koska ne
ovat muuttujaa suurempia. Kiintopisteinä esiintyvät sanat *kaupunki*, *saari*, *lattia* ja *maa-
ilma* ovat käsitettävissä leveinä ja avoimina, pinta-alalta muuttujaan nähden suhteellisen
suurina, mistä syystä ne mahdollistavat myös muuttujan vapaan ja hajanaisen sijaitse-
misen. Esiintymisväyläilmausten muuttujia kuvaavat ilmaukset ovat usein monikollisia,
mikä puolestaan tukee tulkintaa muuttujien hajanaisesta sijaitsemisesta, koska yksittäinen
muuttuja ei voi olla hajautuneena useaan paikkaan, paitsi jos se on ainesmainen ja siitä
syystä pystyy kiintopistealueelle levittäytymään. Vastaavia muuttujia ovat esimerkiksi vesi
ja lumi. Muuttujana voi myös olla eri tapauksista koostuva moninaisuus kuten lauseessa
8d esiintyvä *ensi-ilta*. Lausetta ei voi ymmärtää niin, että yksi ja sama *ensi-ilta* tapahtuisi
monta kertaa, koska ensimmäinen näytös voi tapahtua vain kerran; kyseessä ovat *ensi-illat*
eri paikoissa, mahdollisesti eri kaupungeissa tai maissa. *Ensi-ilta* on tällöin **rooli** (Faucon-
nier 1985, 40–43) tai **virtuaalinen entiteetti** (Langacker 2009, 155), joka saa väylän eri
paikoissa eri toteutuman. Elokuvan *ensi-ilta* on osa laajempaa koko *ensi-iltojen sarjaa*. Jos
ensi-ilta olisi monikossa, puhuttaisiin ilmeisesti tietyn maan, esimerkiksi Suomen-*ensi-
illasta*, joka on eri kuin jonkin muun, vaikkapa Amerikan *ensi-ilta*. Tarkoitteina olisivat
siis itse yksittäiset *ensi-illat*, eikä virtuaalista entiteettiä tai roolia silloin esitettäisi.

Muutaman kerran *olla*-verbi esiintyy aineistossa myös *yli*-adposition yhteydessä, jol-
loin se kuvaa sijaintiväylää kuten lauseissa 9a ja 9b.

- 9a. Johtajien puheille ei muuten pääse kuin kertomalla olevansa liikeasioissa.
Ja kun on kynnyksen yli, niin esittelen asiani tahdikkaasti ja ytimekkäästi
turhia häiritsemättä. (AAMU 99.)
- 9b. Auton etuosa oli jo yli keskiviivan. (AAMU 95.)

Lauseissa ilmaistaan merkitys, jossa muuttujat eivät ole sijainneet nykyisessä paikas-
saan koko ajan, vaan ne ovat siirtyneet sinne. Lauseessa 9a puhuja sijaitsee edeltävään
tilanteeseen nähden kynnyksen toisella puolella, mikä tarkoittaa, että hän on liikkunut
sinne. Lauseessa kuvattu tilanne kertoo kuitenkin puhujan nykyisestä sijainnista, joka
on samalla liikkeen päätepiste. Lauseen 9b päätepiste voi olla muualla, koska auto voi
olla edelleen liikkeessä. Talmy (2000) käyttää vastaavista tilanteista puhuessaan käsitettä
access path. Kyseiseen lokaatioon, joka sijaitsee kynnyksen (9a) tai keskiviivan (9b) toi-
sella puolella, voi käsitteistää ”päästä” seuraamalla lauseessa osoitettua väylää.

Lauseet 9a ja 9b saavat erilaisen tulkinnan kuin lauseet 8a–d, joissa adpositiona
on *pitkin*. Lauseissa 9a ja 9b kiintopisteet ovat estemäisiä: kynnyksen ylittäminen vaa-
tii ponnistusta ja samalla myös keskiviiva merkitsee tiettyä rajaa, jonka toiselle puolelle

pääseminen merkitsee jonkin tietyn pisteen ylittämistä. Estetyn liikkeen tulkitseminen on ominaisempaa lauseille, joissa adpositiona on *yli*, kun taas sellaiset lauseet, joissa adpositiona on *pitkin*, saavan tulkinnan muuttujan vapaasta kulkemisesta reittiä pitkin. Tämä perustuu siihen, että jonkin esteen yli liikkuminen on vertikaalinen prosessi ja vaatii enemmän ponnistusta, koska muuttujan tulee voittaa Maan vetovoima. Horisontaalinen liike, jota yleensä kuvataan lauseissa, joissa adpositiona on *pitkin*, on kanonista. Se ei edellytä erityistä voiman käyttöä tai esteen ylittämistä.

4.2. Muut tilaverbit

Tarkistelemisiani lauseissa tilaverbejä esiintyi kahdessa väylätyypissä: sijaintiväyläilmauksissa, mikä on luonnollista verbien ilmaiseman muuttujan asennon takia (merkityksensä 'sijaita jossain istuvassa/seisovassa asennossa'), sekä esiintymisväyläilmauksissa. Tilaverbit, joita spatiaalimerkityksisissä väyläadpositionarakteissa *olla*-verbin lisäksi esiintyi, ovat lähinnä asentoverbejä, kuten *roikkua*, *sijaita*, *lojua*, *istua* ja *maata*. Asentoverbit ilmaisevat sekä tilassa olemisen tapaa että lokaatiota. Esimerkiksi verbi *istua* koodaa molempia: 'istuvassa asennossa olemista sitä mahdollistavassa paikassa' (Pajunen 2001, 114). Seuraavissa lauseissa ilmaistaan sijaintia asentoverbeillä.

- 10a. Poika seisoi hokkarit lintassa tai makasi pitkin jäätä. (AAMU 99.)
- 10b. Kädet roikkuvat suorina pitkin sivua ja vain jalat työskentelevät. (AAMU 99.)

Toisaalta asentoverbit voivat aiheuttaa myös esiintymisväylätulkinnan. Siihen vaikuttaa myös muuttujien monikollisuus – muuttujien tulkitaan sijaitsevan väylällä hajautuneesti kuten lauseissa 11 a ja 11b.

- 11a. Heitä ovat luullakseni kilpailusta pudonneet ehdokkaat, jotka istuvat pitkin salia helpottunut ja kylläkin vähän pettynyt olo niskassaan, arkivaatteet yllään. (DEMARI 95.)
- 11b. Kaikkiaan seitsemän lammasta lojui pitkin laidunta. (AAMU 95.)

Lause 11a kertoo muuttujien sijaitsemisen lisäksi myös niiden esiintymisestä väylällä – ehdokkaat istuvat tilassa hajanaisesti, heitä on eri paikoissa salia. Nähdäkseni lause kuvaa siis muuttujien sijaintia, mutta muuttujailmausten monikollisuus ja alueen leveys mahdollistavat sen, että muuttujat täyttävät koko alueen. Samaa voidaan todeta lauseesta 11b, jossa verbi *lojua* kuvaa myös sijaitsemisen tapaa suhteessa laajempaan tilaan. Lämpäiden hajanaisen sijaitsemisen mahdollistavat sekä niiden monilukuisuus että alue, joka on riittävän leveä levittäytymiseen. Hyvin epätodennäköistä olisi, että kaikki seitsemän lammasta olisivat esimerkiksi yhdessä laitumen nurkassa. Kyseistä väylää voidaan ajatella niin, että sillä voisi kulkea tavoitteenaan löytää kaikki alueella olevat muuttujat. Tällaista väylätyyppiä voidaan kutsua kaikenkattavaksi väyläksi (*exhaustive path*, Dewell 2007, 278–279). Koska muuttujat sijaitsevat väylällä hajanaisesti, hypoteettisen kulkijan liike on monisuuntainen (*multi-directional*).

5. Teko- ja tapahtumaverbit väyläadpositiio-lauseissa

Käsiteltävänä on vielä yksi ryhmä verbejä, joka väyläadpositiorakenteissa esiintyi. Näitä verbejä voidaan nimittää tekoa ja tapahtumaa eli prosesseja ilmaiseviksi. Tekoon osallistuvat aiheuttaja ja kohde. Aiheuttaja vaikuttaa kohteeseen niin, että sen olotilassa tai paikassa tapahtuu muutos. Tekoa ilmaisevat verbit ovat monesti kompleksisia kausaatioverbejä, jotka kuvaavat kontaktia, liikettä tai omistussuhteen muutosta (Pajunen 2001, 147–148). Myös liike yhdistyy tekoon (mts. 186). Teot käsittävät muutosta, valmistamista, käsittelemistä tai toimimista (mts. 55), mutta teon aiheuttajan ei tarvitse olla elollinen – se voi olla myös esimerkiksi voima tai syy.

Tapahtumaverbit voivat ilmaista luonnontapahtumia, muutoksia ja fysiologia tapahtumia (Pajunen 2001, 55). Tapahtumaverbeillä kuvatun prosessin tuloksena on muutos, mutta sitä ei aiheuteta tietoisesti. Oikeastaan aiheuttajaa ei koskaan panna ilmi (mts. 168). Tapahtumaverbejä esiintyi aineistossa vain muutama yksittäinen. Sen vuoksi käsitelen niitä tekoa ilmaisevien verbien yhteydessä.

Koska teot ja tapahtumat ovat prosesseja, niitä kuvaavat verbit esiintyvät ensi sijassa prosessiväyläilmauksissa. Koska prosesseihin liittyy usein liike, sopivassa ympäristössä niitä kuvaavia verbejä voi olla myös siirtymäväyläilmauksissa; oikeastaan ilmenee, että näissä tapauksissa ero siirtymä- ja prosessiväyläilmausten välillä on melko sumea. Näin on esimerkissä 12a, jossa käytetty verbi *rakentaa* merkitsee selkeästi tekoa, mutta lauseen kokonaiskonteksti antaa ymmärtää, että prosessin tuloksena tapahtui myös liike – silta piteni, kunnes se ylsi valopihan yli. Samoin lauseessa 12b verbi *imeä* viittaa toimintaan, mutta toiminnan tuloksena on muovirouheen sijainnin muutos. Näissä lauseissa prosessiverbit siis ilmaisevat liikettä.

Tekoa ilmaisevat verbit voidaan jakaa moniin luokkiin (Pajunen 2001, 164–166). Mainitsen tässä yhteydessä ne luokat, joihin kuuluvia verbejä (tai jossain tapauksissa niiden nominaalisia taivutusmuotoja) löytyi sanomalehtiaineistosta. Niitä ovat esimerkiksi tekoverbit (12a), nauttimisverbit (12b) sekä toimimista tai puuhailua kuvaavat aktiviteetiverbit (12c). Aktiviteetille voidaan antaa positiivinen tai negatiivinen sävy (12d). Toisinaan ne leksikalisoiivat myös tapaa tai toimimista jonkun hyväksi (12e).

- 12a. Sisäpihalle suunniteltua uudisosaa ei rakenneta aivan kiinni vanhaan rakennukseen, vaan väliin jäävän valopihan yli rakennetaan kävelysilta. (AAMU 95.)
- 12b. Automaattikone imee putkea pitkin pahvilaatikosta muovirouhetta sisuksiinsa sulamaan. (AAMU 95.)
- 12c. Myöhemmin tutkitaan mahdollisuutta Hallilan ja Hervannan välisen kevyen liikenteen yhteyden kehittämiseksi Lukonlahdentien linjausta pitkin. (AAMU 95.)
- 12d. John Woon toimintaa. Christian Slater (kuv.) asettuu vastahankaan, kun John Travoltan esittämä konna riehuu ohi, yli ja pitkin preeriaa. (AAMU 99.)

- 12e. Siksi toivoimme, että yhteiskunnalla ja ympäristöministeriöllä olisi ollut malttia auttaa meidät laskusuhdanteen yli. (AAMU 95.)

Tekoverbien lisäksi siirtymäväyläilmauksissa voi olla myös tapahtumaverbejä:

- 13a. Näistä talouksista 60 000 katsoo velkaantuneensa yli selviytymisrajan. (DEMARI 95.)
- 13b. 25 henkilöä työllistävä ja 20 miljoonan markan liikevaihdon omaava yritys on vaivatta selviytynyt lamankin yli. (AAMU 95.)

Lauseessa 13a velkaantuminen käsitteistetään abstraktina liikkeenä, joka johtaa metaforisen rajan toiselle puolelle. Mitä enemmän velkaannutaan, sitä pidemmälle liikutaan, kunnes saavutaan selviytymisrajalle asti ja jopa sen toiselle puolelle. Liikkeen tulkinna syntyy vaikuttaa myös *raja*-sanan leksikaalinen semantiikka sekä luonnollisesti adpositio *yli*. Verbin *selviytyä* käytöstä lauseessa 13b syntyy esteen voittamisen merkitys. Toisin kuin lauseessa 13a, tässä tapauksessa liike johtaa positiiviseen lopputulokseen. Lama esiintyy metaforisena esteenä, jonka kanssa on menestyksellisesti tultu toimeen. Selviytymisellä viitataan vaikean tai muulla tavalla epämiellyttävän tilanteen, kyseisessä lauseessa laman, loppumiseen. Myös tässä tapauksessa konteksti aiheuttaa sen, että verbiä käytetään liikeverbin tapaan. Molemmissa lauseissa muuttujat ovat kantautuneet rajan toiselle puolelle, semanttisena erona on vain se, että lauseessa 13a raja on tavoittelematon, 13b tavoiteltu.

Teko- ja tapahtumaverbien toisena käyttötyyppinä ovat prosessiväyläilmaukset. Prosessiväyläilmaukset ovat monessa mielessä lähellä esiintymisväyläilmauksia, koska ne suosivat kollektiivista muuttujaa tai myös roolin tulkintaa siinä merkityksessä, kuin sitä on käsitelty Fauconnier (1985, 40–43). Fauconnier tarkoittaa, että roolin tulkinna muuttuja saa väylän eri paikoissa eri toteutuman, toisin sanoen sitä esiintyy eri toteutumina monessa paikassa väylää. Esiintymäväylän kaltaisia nämä ilmaukset ovat myös siinä mielessä, että ne suosivat kiintopistetyyppejä, joka on avara ja ulottuvuudeltaan leveä. Näitä esiintymisväylistä erottava seikka on se, että muuttujan pelkän esiintymisen ilmaisemisen sijasta prosessiväyläilmauksissa hahmotetaan muuttujan olevan jonkinlainen tai osallistuvan jonkinlaiseen toimintaan (Huomo 2010, 544), kuten osoittavat esimerkit 14a–b.

- 14a. Pian päättyvää vuotta on vietetty YK:n julistamana suvaitsevaisuuden vuotena kautta maailman, myös meillä Suomessa. (AAMU 95.)
- 14b. Ehdotin Heikille heti, että dramatisoin Simpauttajan. Sitä esitettiin Joensuun lisäksi pitkin maakuntaa. (AAMU 95.)

Lauseen 14a muuttujia ei ole eksplikoitu, mutta ne voi tulkita erilaisiksi juhlatapahtumiksi, joita järjestetään suvaitsevuuden vuoden puitteissa. Juhlatapahtumat on ymmärrettävä eri paikoissa toteutuviksi rooleiksi. Lause 14b on samankaltainen. Siinä muuttujina ovat teatteriesitykset, joiden toteutumukset käsitteistetään rooleina. Kiintopisteinä ovat vastaavasti vapaaksi ja esteettömiksi, avariksi alueiksi hahmotettavat Suomi ja maakunta.

Näissäkin lauseissa ilmaistaan liikettä, mutta verrattuna edellisiin lauseisiin se on takalalla. Pääpaino on muualla – lauseessa 14a juhluvuoden viettämisessä ja lauseessa 14b näytelmän esittämisessä.

Teko- ja tapahtumaverbit voivat siis esiintyä sekä siirtymä- että prosessiväyläilmauksissa. Liike on usein osa prosessin merkitystä, mikä mahdollistaa niiden käytön siirtymäväyläilmauksissa. Prosessiväylää kuvattaessa verbin liikkeen merkitys ei ole yhtä korostettu vaan pääpaino on prosessilla tai suhteella, johon väylän muuttuja osallistuu.

6. Kokoavaa tarkastelua

Tämän kirjoituksen tarkastelun kohteena olivat verbit, jotka esiintyvät adpositioita *yli*, *läpi* ja *pitkin* sisältävissä lauseissa. Jaoin aineiston verbit kolmeen ryhmään: liikeverbeiksi, tilaverbeiksi sekä tekoa ja tapahtumaa kuvaaviksi verbeiksi. Toinen jaottelu koski väylätyyppejä: erotettavissa ovat siirtymä-, sijainti-, esiintymis- ja prosessiväylät (Huumo 2010). Kirjallisuudessa (Huumo 2010) on ehdotettu, että siirtymä- ja sijaintiväyläilmaukset suosivat liikeverbejä. Vaikka esiintymis- ja prosessiväyläilmausten välinen ero on toisinaan liukuva, niitä erottaa joskus verbinvalinta: esiintymisväyläilmaukset suosivat staattisia tilaverbejä tai kopulaverbiä, prosessiväyläilmaukset edellisiin verrattuna enemmän semanttista sisältöä kuvaavia verbejä. Tarkastelin, miten nämä tendenssit näkyvät todellisessa kielenkäytössä.

Merkittävä tulos on, että siinä missä siirtymäväyläilmaukset mahdollistavat kovin erilaisten liikeverbien käytön, kaikki liikeverbit eivät sovi sijaintiväyläilmauksiin. Esimerkiksi liikkumisen aktiivaluetta koodaavat verbit sopivat tietysti siirtymäväyläilmauksiin, mutta niiden avulla ei ilmaista sijaintia. Ne vaativat siis yleensä elollisen muuttujan, mutta sijaintiväyläilmauksissa muuttujana on usein eloton olio. Myös voimadynamiikkaa ilmaisevien verbien käyttö sijaintiväyläilmauksissa on harvinaista, koska sijainnin ilmaisemiseen ei yksinkertaisesti tarvita semanttisesti hyvin voimakasmerkityksistä verbiä. Liikeverbien yhteydessä käsitelin myös verbiä *päästä*. Osoitin, että sen merkitystehtävät vaihtelevat riippuen siitä, minkä adposition kanssa se esiintyy. *Läpi*- ja *yli*-raken-teissa voidaan implikoida ulkopuolisen tekijän olemassaolo, joka ratkaisee, onnistuuko muuttuja toteuttamaan tavoitteensa. Rakenteissa, joissa adpositiona on *pitkin*, esteen merkitystä ei synny, vaan tilanteesta kehkeytyy kuva muuttujan vapaasta, esteettömästä kulkemisesta.

Tutkimuksen tulokset voidaan tiivistetysti esittää alla esitetyn taulukon mukaisesti. Vasemmalla puolella olevan verbiryhmän verbit pystyvät edustamaan oikealla puolella kuvattuja väylätyyppejä. Oikeanpuolisen sarakkeen ensimmäinen väylätyyppi on se, jossa kunkin verbiryhmän verbit esiintyvät kaikkein useimmiten. Tarkat esiintymismäärät on kuvattu taulukossa 3, mutta esittelen tässä vielä kokoavan kuvauksen verbityyppien ja väylätyyppien korrelaatio-suhteista.

Liikeverbi	→	Siirtymä
	→	Sijainti
	→	Prosessi
Tilaverbi	→	Esiintyminen
	→	Sijainti
Teko- ja tapahtumaverbi	→	Siirtymä
	→	Prosessi

Eniten aineistossa onkin liikeverbejä, joita esiintyy sekä siirtymä-, sijainti- että prosessiväyläilmauksissa, mutta verbinvalinta voi kussakin väylätyypissä olla rajoitettu. Tilaverbien tarkastelussa keskityin ennen kaikkea kopulaverbiin *olla*, koska sitä esiintyi aineistossa tilaverbeistä eniten. Valtaosa *olla*-verbiä sisältävistä väyläadpositiioilauseista kuvasi esiintymisväylää. Mielenkiintoista onkin dynaamisten ja staattisten elementtien esiintyminen samassa lauseessa. Vaikka kopulaverbilla kuvataan staattista tilannetta, väyläadpositio tuo lauseeseen dynaamisuuden merkityksen, joka hahmottuu tilanteen vaihteittaisen skannaamisen kautta. Tilaverbien joukkoon kuuluvia asentoverbejä on vain yksittäisiä.

Kaikkein monitahoisimman ryhmän muodostavat verbit, jotka kuvaavat prosesseja ja joita kutsun TT-verbeiksi. Prosesseja kuvaavat tietenkin myös liikeverbit, mutta TT-verbeissä toiminnan merkitys on etusijalla; voidaan sanoa, että prosessiverbeillä on liikepotentiaali. Näin TT-verbit sopivat sekä liike- että prosessiväyläilmauksiin. Eronteko ei kuitenkaan ole mitenkään yksiselitteinen, vaan merkitykset menevät usein päällekkäin. Heterogeenisimman teko- ja tapahtumaryhmän verbit kuvaavat luonnollisesti prosesseja, mutta niiden liikepotentiaali toteutuu usein myös siirtymäväyläilmauksissa.

LÄHTEET

- ALHONIEMI, ALHO 1978: Suomen kielen terminatiivesta. *Rakenteita. Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6.2.1978*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 6, 188–206. Turku: Turun yliopisto.
- FAUCONNIER, GILLES 1985: *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: MIT Press.
- CUYCKENS, HUBERT 1995: Family resemblance in the Dutch spatial prepositions *door* and *langs*. *Cognitive Linguistics* 2/3 (6), 183–208.
- FEKETE, CSENGE – HUUMO, TUOMAS – LEHISMETS, KERSTEN 2013: Breaking through: How the force dynamic strength varies in Finnish adpositional constructions with the adposition *läpi* 'through'. *Linguistica Uralica* (49) 1, 30–49.
- HAUKIOJA, TIMO 1998: Rektio ja rajattuus: huomioita suomen adpositioiden rektiosta. ANNELI PAJUNEN (toim.): *Kieliopillistumisesta, analogiasta ja typologiasta*, 217–229. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HUUMO, TUOMAS 2010: Suomen väyläadpositioiden prepositio- ja postpositiokäyttöjen merkityseroista. *Virittäjä* 114, 531–561.
- HUUMO, TUOMAS – LEHISMETS, KERSTEN 2011: Finnish path adpositions: prepositions or postpositions, subjective or objective motion? BOGUSLAW BIERWIACZONEK, BOZENA CETNAROWSKA ja ANNA

- TURUNEN (toim.): *Syntax in Cognitive Grammar*, 135–148. Czestochowa: Wyzsza Szkola Lingwistyczna.
- JAAKOLA, MINNA 1997: Genetiivin kanssa esiintyvien adpositioiden kieliopillistumisesta. LEA LAITINEN ja TAPANI LEHTINEN (toim.): *Kieliopillistuminen. Tapaustutkimuksia suomesta*. Kieli 12, 121–156. Helsinki.
- JANDA, LAURA 2011: *Allostructs*. Plenaariesitelmä III Suomi-Viro kognitiivisen lingvistiikan konferenssilla. Saka, Viro, 19.11.2011.
- JOKELA, HANNA 2012: *Nollapersoonalause suomessa ja virossa. Tutkimus kirjoitetun kielen aineistosta*. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. Turku: Turun yliopisto.
- KARSIKAS, ELINA 2004: *Tuli huikean avara suo, ja sen kainalosta hyppäsi taivaalle karmea vuori*. Spatiaalisen sijainnin ilmaiseminen fikiivisenä liikkeenä. *Sananjalka* 46, 7–39.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 140. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- LAITINEN, LEEA 2006: Zero person in Finnish. A grammatical resource for construing human evidence. MARJA-LIISA HELASVUO ja LYLE CAMPBELL (toim.): *Grammar from the Human Perspective. Case, space and person in Finnish*, 209–232. Amsterdam: Benjamins.
- LANGACKER, RONALD 1987: *Foundations of cognitive grammar I. Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- 1991: *Concept, Image and Symbol. The cognitive basis of grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- 2009: *Investigations in Cognitive Grammar*. Mouton de Gruyter. Berlin and New York.
- LEHISMETS, KERSTEN tulossa (a): Bipositions and Motion Events: How verb semantics motivates prepositional vs. postpositional uses of Finnish Path Adpositions. *Folia Linguistica*.
- tulossa (b): *Yli, läpi ja kautta*. Suomen grammirakenteiden voimadynamiikkaa. *Virittäjä*.
- LEHISMETS, KERSTEN – UIBOAED, KRISTEL 2011: Eesti ja soome keele *jooksma / juosta* verbi semantilisest varieeruvusest. Suullinen esitys seminaarissa *Grammatikat liipsmas*. Tarton yliopisto, 1.4.2011.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys. Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1*. Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- MATLOCK, TEENIE 2004: The conceptual motivation of fictive motion. GÜNTER RADDEN ja KLAUS PANTHER (toim.): *Studies in linguistic motivation*. New York and Berlin: Mouton de Gruyter.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAUKKO, JARNO 1995: What do we get for get in Finnish? *The New Courant* 3., 170–180. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- SADENIEMI, MATTI 1960: *Kielenkäytön kysymyksiä*. Tietolipas 18. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SALMI, TIINA 1994: Spatiaalinen ja metaforinen *yli*. PENTTI LEINO ja TIINA ONIKKI (toim.): *Näkökulmia polysemiaan. Suomen kielen kognitiivista kielioppia 2*, 164–188. Kieli 8. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- SEPPÄLÄ, PIIA 2010: *Kautta*-postposition polysemiaa. *Sananjalka* 52, 46–66.
- TALMY, LEONARD 1985: Force dynamics in language and thought. *Papers from the parasession on causatives and agentivity at the 21st regional meeting*, 293–337.
- 1998: Force Dynamics in Language and Cognition. *Cognitive Science* 12, 49–100.
- 2000: *Toward Cognitive Semantics I: Concept structuring systems*. Cambridge: MIT Press.
- VILKUNA, MARIA 2000: *Free word order in Finnish: its syntax and discourse functions*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KERSTEN LEHISMETS: *Verbs and Paths*

The current paper deals with Finnish adpositions that indicate path: *yli* ‘over’, *läpi* ‘through’ and *pitkin* ‘along’. A **path** is an elongated, directional spatial element that reflects the changing spatial position of a moving entity, a **trajector**. Adpositions that describe such paths are called path adpositions. The complement of the path adposition is called a **landmark**. The three path adpositions *yli*, *läpi* and *pitkin* (among others) are distinctive because of their ability to occur as prepositions and postpositions. The existence of such adpositions is also common to languages that are closely related to Finnish but is quite rare in languages typologically (Hagège 2010, 124).

More precisely, this paper focuses on verbs that occur in constructions with the three aforementioned path adpositions. Because the concept of path is naturally associated with dynamicity and motion, it is easy to predict that verbs of motion are the most likely verbs to co-occur with path adpositions. As the analysis of newspaper data reveals, this is the case – the number of verbs of motion in the sentences involving path adpositions is remarkably high.

However, in constructions with path adpositions, static verbs can also be found. At first glance, this combination might seem peculiar. It can be explained via the concept of **fictive motion** (Talmy 2000, 99–125); the same phenomenon is also known as **subjective motion** (Langacker 1987, 1991). The state of motion is considered fictive or subjective when the conceptualizer uses dynamic elements to refer to a situation that actually involves no motion.

There are two crucial categorizations in this study: one pertaining to verbs found in the data and the other to path types. To classify verbs, I will apply the approach presented by Anneli Pajunen (2001). The most prominent distinction of verbs can be found between ones expressing 1) stative states and 2) activities and events. They can be categorized into more fine-grained subgroups, but the opposition between these two groups comes forth as the most obvious. As a third group, it is natural to distinguish motion (Pajunen 2001, 52).

The second categorization concerns path types. Here I use the approach first introduced by Alho Alhoniemi (1978) who adapted it to study the Finnish terminative case. Later, the same classification was modified to make it suitable to investigate path adpositions in Finnish (Huumo 2010). The categorization is based on the type of motion indicated in a sentence: it can be factive or fictive. The first type of path expression is based on an actual case of motion and is called path of transition. In these expressions, the mover is actually proceeding on the path. The remaining three path types, called path of location, path of occurrence and path of process, express a fictive case of motion event, meaning that they do not involve any actual motion.

The aim of the present paper is to show what kinds of correlations there are between the three verb types and the four path types introduced. Verbs of motion are found in sentences describing actual case of motion events. However, as it appears in many cases, they are also used in expressions concerning a path of location. As it becomes apparent, not all verbs of motion are used in both path types: some of them are restricted to use in expressions concerning a path of transition only.

An intriguing question is what motivates the occurrence of static verbs in sentences that indicate path, because path expressions are commonly associated with dynamicity, not stativity. The analysis reveals that static verbs are highly compatible with the expressions concerning paths of occurrence.

The most heterogenic group of verbs expresses activities and events. These verbs are found in several path types: because, in many cases, actions and activities also indicate motion, they are often found in expressions concerning a path of transition. They are, however, most compatible with the path type expressing processes.